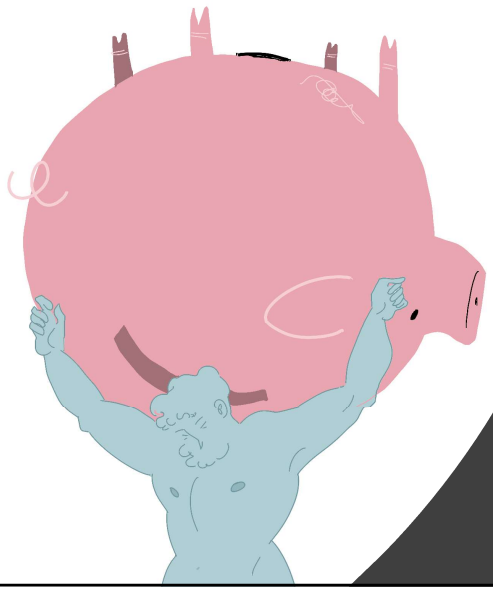

Utopie van de vrije markt-5&6

Een filosofisch kijk op Atlas in staking

Maieutiek 2026

1

De filosofie van de economie

In §15 komt al aan de orde dat kooplieden lange tijd verdacht waren. De nadruk ligt op de concurrentie en op het verband met de hoofdzonden van hebzucht en begeerte. Ik denk dat hierbij ook vergeten wordt om buiten het perspectief van de markt te kijken; vreemden zijn altijd verdacht; je kunt ze minder goed inschatten(van wie ben je er één?) ze brengen ziektes mee waartegen geen weerstand is en het ingetoomd worden doordat je daden ooit op je terugslaan is afwezig omdat ze weer vertrekken. En ze vielen buiten de door God gegeven standen.

2

Aristoteles oikonomia.

Aristoteles heeft morele en politieke kritiek op de structuur van de markt die opkomt in zijn tijd.(384-322 BCE) Hij zet de Oikos (nomadisch leven , landbouw en veeteelt, jacht of veroveringen) tegen chremastike ((rijkdom vergaren door) ruil en handel)

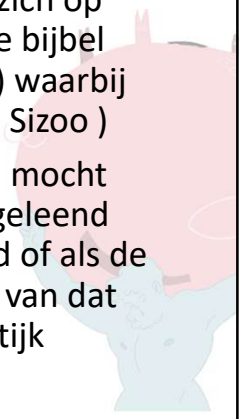
Het probleem van het laatste zit in geld, waardoor winsten op langere termijn mogelijk worden. Dat is ook waarom rente wordt afgewezen. Geld moet de ruil vergemakkelijken en geen doel op zich worden.

Aquino 1225-1274

Schrijft over rente bij leningen en beroept zich op Aristoteles, maar kan ook terugvallen op de bijbel waar het gaat over rente bij banken (tafels) waarbij een rente van 12% normaal was (bron G.J. Sizoo)

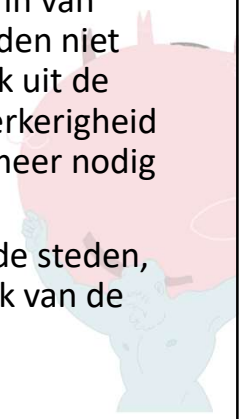
Rente was meestal verdacht, maar wat wel mocht was een *boete* betalen als degene die het geleend had er een grote rijkdom mee vergaard had of als de lener veel schade had van het niet hebben van dat geld op enig moment. Dat bleek in de praktijk rekbaar.

Ten tijde van More 1478-1535

Grote schapenweiderijen nemen de plaats in van feodale gemengde bedrijven. Mensen worden niet alleen vrij van feodaliteit, maar worden ook uit de zorgende gemeenschap gestoten. De wederkerigheid van het huishouden (leen) heeft hen niet meer nodig om te gedijen.

Zij zoeken werk als goedkope arbeiders in de steden, maar ook daar worden zij voorlopig niet rijk van de opkomende industrialisatie.

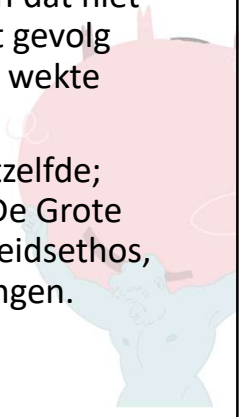

5

Paupers ontstaan in groeiende maatschappelijke rijkdom

In Europa werd in de 18de eeuw beschreven dat niet iedereen meedeelde in de welvaart die het gevolg was van het wereldwijd handeldrijven. Dat wekte verbazing.

De oplossing was ook toen al meer van hetzelfde; iedereen moest mee in de beweging dus ‘De Grote opsluiting’ en het aanbrengen van een arbeidsethos, teneinde iedereen binnen de markt te brengen. (Foucault in Discipline toezicht en straf)

6

Datzelfde proces zien we nu mondiaal

Over de landbouwhervormingen van Modi; “Er zal toch moeten worden nagedacht over hoe op de langere termijn die talloze kleine boeren uit de agrarische sector geleid kunnen worden.” De toegevoegde waarde van landbouw aan het bbp in India is maar 15 procent, terwijl meer dan de helft van de bevolking afhankelijk is van de landbouw. “Dit is niet houdbaar.” (art. Trouw 14-10-2020)
Naomi Klein in No Logo beschrijft hoe nu in de Filipijnen mensen in dezelfde omstandigheden werken als in Engeland aan het begin van de industrialisatie.
Rand schrijft hoe velen door werk in de industrie van de honger worden gered, maar diezelfde industrie heeft velen van hen er eerst in gebracht.

Locke 1632-1704

1. Je lichaam is van jezelf
2. Je arbeid (met dat lichaam) is van jezelf,

→ Door arbeid kan je bezit verwerven omdat je de natuur onder de macht van jouw lichaam brengt.

(let op blz. 171 de turf die *mijn dienaar* heeft gestoken blijft van mij)

Privébezit is net zo onvervreemdbaar van jou als je lijf. En deze arbeid maakt de opbrengst van de natuur voor iedereen hoger, is dus automatisch goed voor allen. Rand leunt zwaar op Locke zonder hem te noemen. (175)

Adam Smith 1723-1790

Greenspan was fan van Adam Smith, maar leest hem wel heel specifiek. Kinneging, een hedendaagse denker die hem tot de Schotse Verlichting rekent, moet aanvulling bieden. Wat zegt Smith?

1. Eigenbelang is door de onzichtbare hand het belang van de samenleving,
2. Concurreren om geldelijk voordeel valt onder de onzichtbare hand,
3. De onzichtbare hand moest het toen opnemen tegen privileges en oude machtsstructuren.(180)

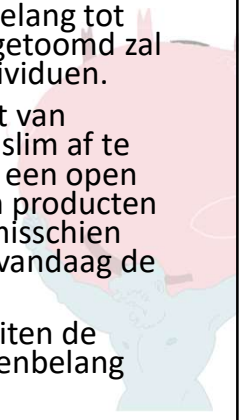

Smith en Rand

Hebzucht van de adel was ongebreideld en ze konden doen wat ze wilden. Smith beperkt dat eigenbelang tot de markt waar het individuele eigenbelang ingetoomd zal worden door het eigenbelang van andere individuen.

Monopolies en andere manieren om de macht van consumenten af te nemen of concurrenten te slim af te zijn worden hier juist verboden. Het gaat over een open markt met klanten die de producenten en hun producten kunnen beoordelen. Dat kan eind 18de eeuw misschien maar gaat niet over de vrije concurrentie van vandaag de dag.

Daarnaast is er een leven van sympathieën buiten de markt. Niet alles is markt, concurrentie en eigenbelang

Utilitarisme

Jeremy Bentham, James Mill en John Stuart Mill.

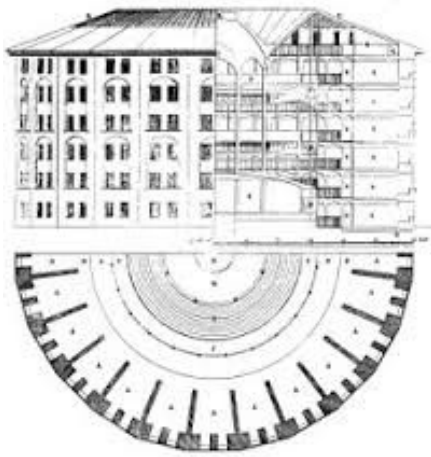
Het is lastig om de relatie met Rand goed te zien.

Bentham en James zijn echte rekenaars; rationaliteit leidt tot de keuze van het grootste nut voor de grootste groep. Rand deelt hun wereld en mensbeeld, maar niet de nadruk op de baten voor de groep. (maar die veronderstelt ze wel!)

John Stuart Mill gaat voor het grootste geluk, maar ziet ook dat we niet weten wat dat is en wil daarom iedereen de ruimte geven zodat dat wat de moeite waard blijkt overblijft. Enige regel is 'geen schade aan de vrijheid van anderen aanbrengen'. Dat onderschrijft Rand. Maar zijn aandacht voor emoties zou ze afwijzen.

Utilitarisme en de moderne samenleving. Foucault

Het panopticon in **Discipline toezicht en stra**f (1975)

Bron: Discipline toezicht en straf Foucault

Opvoeding tot de vrije markt

Het hospital opgericht in 1656 door Lodewijk de XIV. Na eerdere pogingen om armen en nuttelozen op te pakken en te hervormen kreeg men nu niet alleen juridische zeggenschap op zijn eigen terrein, maar ook over alle armen buiten het terrein.

De andere waarden die soms botsen met die van de vrije markt en haar rationaliteit moeten nu worden afgelegd om vrijheid te krijgen.

(nomadisch bestaan, zondagsrust, Ramadan)

Marx en de morele problemen van geld als ruilmiddel

Geld was ooit handig om appels tegen een koe te ruilen, maar gaat al snel een eigen leven leiden. (Eerst gemerkte wapens, dan muntgeld in China rond 700 BCE)

Geld in plaats van verovering klinkt als morele vooruitgang. Het is een neutraal middel dat werkt vlg. Rand.

Marx, die de gelijkheid na de Franse revolutie ziet stranden op geld, denkt daar anders over; zijn eerste kritiek is een morele; je kunt niet alles door geld vervangen(199)

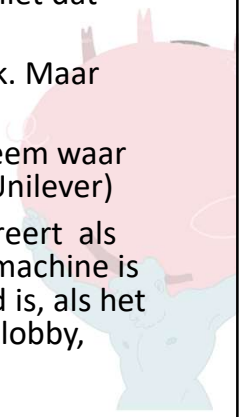
Marx en het economische probleem van kapitalisme

De deelnemers aan het kapitalisme doorzien niet dat zijzelf het kapitaal hebben geschapen.

Geld is een afspraak en de verdeling ervan ook. Maar geld wordt god.

Maar uiteindelijk zit iedereen vast in een systeem waar niemand uit lijkt te kunnen. (bijv: Polman en Unilever)

Arnout Boot zegt dat het bankwezen niet opereert als smeerolie voor de economie, maar een winstmachine is geworden. (201) Gevolg is dat alles geoorloofd is, als het maar winst oplevert. (Zembla over de klimaatlobby, Luijendijk over de banken)

Vrijheid en de markt

Met alle kritiek zijn er ook voordelen geweest van de vrije markt. Meer gelijkheid, meritocratie, emancipatie en innovatie en handelsbelangen die oorlog en veroveringen tegenhouden. Dat was ook de kracht waar Kant op hoopte toen hij i.t.t. tot de tijd ervoor handel als moreel goed neerzette.

Onvrijheid van mensen ten opzichte van elkaar, van de hiërarchie en van de traditie is zeker deel van de problematiek die de vrije markt dacht op te gaan lossen.

Durkheim 1858-1917

Pleit voor anonieme solidariteit. Niet de klassenstrijd tot het eind volvoeren, noch de nadruk op het sterke individu, maar anonieme solidariteit.

Dit concept kon alleen ontstaan doordat traditionele verbanden al verbroken waren door de opkomst van de vrije markt.

Het was ook een blik op het pauperbestaan die anders was dan tot dan toe.

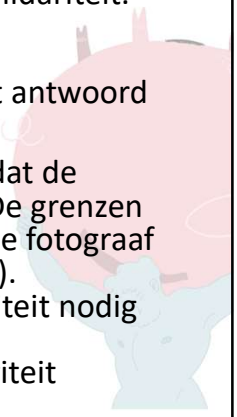
Het concept solidariteit speelt een grote rol in de sociaal democratie en de verzorgingsstaat, die meer van Marx geleerd heeft dan ze wil toegeven. De *verelendung* moet het hoofd worden geboden, want anders krijg je revolutie en een gebrek aan afzetmarkt.

Foucault 1926-1984

Het neoliberalisme verbrak deze organische solidariteit. ‘Marktwerking ging boven gemeenschappelijk burgerschap’, zegt Foucault (209)
Maar er was ook een probleem waarop dit het antwoord leek:

De gelukte gelijkheid en emancipatie maakte dat de individuele vrijheid en behoeften toenemen. De grenzen van de emancipatie werden verkend. (de blinde fotograaf die een opleiding met ondersteuning afdwingt).
Probleem is dat diegenen die werkelijk solidariteit nodig hadden soms uit beeld verdwenen, door goed geïnformeerde mondige burgers die de solidariteit opeisen.

Het individu als begin of eindpunt?

Durkheim zette het individu neer als sluitstuk van een historische ontwikkeling.

Rand maakte het individu begin en basis. Pas daarna is er samenwerking uit vrije wil.

Die invalshoek leek een oplossing, maar werkte nieuwe problemen in de hand omdat een dergelijk autonoom individu in een mensenwereld niet bestaat.

Keynes 1883-1946

De vrije markt mislukt omdat er steeds meer en effectiever kan worden geproduceerd. Er zijn minder arbeiders nodig en die verdienen ook steeds minder. De vraag is: wie koopt dan de producten?

De psychologie ontbreekt zegt Keynes. Economie is een menswetenschap; er is onzekerheid in alle modellen. Lange termijnen maken voorspellingen misschien beter, maar zeggen minder over de wereld waarin we leven. (bijv.: de pokkenplagen waren op lange termijn een zegen!)

De markt kan niet zelfstandig zijn, de overheid moet ingrijpen in de economie. Dat werkte een tijdje. Toen het niet meer functioneerde leek het neoliberalisme voor velen de enige oplossing. (Driehuis en Rajan op blz. 58-59)

